

РОЛЬ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ В РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

©2024 КОРОВІЙ В. В., ШКУРАТ М. Є., САМОЙЛОВ Є. С.

УДК 338.433:339.564
JEL: L66; Q13; Q17

Коровій В. В., Шкурат М. Є., Самойлов Є. С. Роль агропромислового сектора України в розвитку експортного потенціалу

У статті детально розглянуто питання експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств України на основі аналізу показників експорту таких культур, як пшениця, кукурудза та соєві боби, протягом останніх п'яти років. Дослідження базується на кількісних методах, зокрема статистичному та економічному аналізі, що дозволило визначити динаміку валового збору цих культур і зміну обсягів їх експорту. У рамках роботи авторами було проведено систематизацію наявних підходів до визначення сутності експортного потенціалу підприємства, що дозволило сформулювати комплексне трактування цього поняття. У статті запропоновано власне визначення експортного потенціалу, яке враховує специфіку агропромислового сектора та сучасні виклики для підприємств. Було обґрунтовано, що розвиток експортного потенціалу підприємств напряму залежить від дії низки як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Крім того, значну роль відіграє адаптація підприємств до нових викликів на глобальному ринку та здатність до інновацій у виробничих процесах. У процесі дослідження було проаналізовано низку факторів, які впливають на експортний потенціал агропідприємств. Зокрема, розглядаються як внутрішні (ресурсний потенціал, технології, фінансові можливості), так і зовнішні фактори (конкуренція на міжнародних ринках, попит, державне регулювання). Особливу увагу приділено структурі ринків збуту, що дозволило виявити ключові зміни в поведінці експортних показників під впливом ринкових умов. На основі отриманих даних зроблено висновки щодо ефективності експортної діяльності підприємств і можливостей її оптимізації для підвищення конкурентоспроможності на глобальному рівні. Результати дослідження можуть бути корисними для практичного використання менеджментом сільськогосподарських підприємств України. Оптимізація експортної діяльності на основі переходу від сировинного типу експорту до глибокої переробки продукції на експорт сприятиме розвитку доданої вартості та стійкому економічному розвитку агропромислового сектора.

Ключові слова: експортний потенціал, динаміка експорту, сільськогосподарські підприємства, пшениця, кукурудза, соєві боби, міжнародна торгівля, агропромисловий сектор, глибока переробка зерна.

Рис.: 7. **Табл.:** 3. **Формул.:** 1. **Бібл.:** 13.

Коровій Валерій Вікторович – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародних економічних відносин, Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна)

E-mail: v.korovii@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0625-6547>

Шкурат Марія Євгенівна – кандидат економічних наук, доцент, виконуюча обов'язки завідувача кафедри міжнародних економічних відносин, Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна)

E-mail: m.shkurat@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3263-2507>

Самойлов Євгеній Сергійович – магістрант, Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна)

E-mail: evgeny.samoilov97@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0207-0121>

UDC 338.433:339.564

JEL: L66; Q13; Q17

Korovij V. V., Shkurat M. Ye., Samoilov Ye. S. The Role of Ukrainian Agro-Industrial Sector in the Development of Export Potential

The article considers in detail the issue of export potential of agricultural enterprises of Ukraine based on the analysis of export indicators of such crops as wheat, corn and soybeans over the past five years. The study is based on quantitative methods, in particular statistical and economic analysis, which made it possible to determine the dynamics of the gross harvest of these crops and changes in the volume of their exports. Within the framework of the present study, the authors systematized the existing approaches to determining the essence of the export potential of the enterprise, which made it possible to form a comprehensive interpretation of this concept. The article offers its own definition of export potential, which takes into account the specifics of the agro-industrial sector and modern challenges for enterprises. It is substantiated that the development of the export potential of enterprises directly depends on the action of a number of both internal and external factors. In addition, a significant role is played by the adaptation of enterprises to new challenges in the global market and the ability to innovate in production processes. In the course of the study, a number of factors that affect the export potential of agricultural enterprises are analyzed. In particular, both internal (resource potential, technologies, financial capabilities) and external factors (competition in international markets, demand, State regulation) are considered. Special attention is paid to the structure of sales markets, which made it possible to identify key changes in the behavior of export indicators under the influence of market conditions. On the basis of the data obtained, conclusions are drawn about the efficiency of export activities of enterprises and the possibilities of its optimization to increase competitiveness at the global level. The results of the study can be useful for practical use by the managers of agricultural enterprises in Ukraine. Optimization of export activities based on the transition from raw materials to deep processing of products for export will contribute to the development of added value and sustainable economic development of the agro-industrial sector.

Keywords: export potential, export dynamics, agricultural enterprises, wheat, corn, soybeans, international trade, agro-industrial sector, deep grain processing.

Fig.: 7. **Tabl.:** 3. **Formulae:** 1. **Bibl.:** 13.

Korovij Valerij V. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of International Economic Relations, Vasyl Stus Donetsk National University (21 600-richchia Str., Vinnytsia, 21021, Ukraine)

E-mail: v.korovij@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0625-6547>

Shkurat Mariia Ye. – PhD (Economics), Associate Professor, Acting Head of the Department of International Economic Relations, Vasyl Stus Donetsk National University (21 600-richchia Str., Vinnytsia, 21021, Ukraine)

E-mail: m.shkurat@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3263-2507>

Samoilov Yevhenii S. – Master's Student, Vasyl Stus Donetsk National University (21 600-richchia Str., Vinnytsia, 21021, Ukraine)

E-mail: evgeny.samoilov97@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0207-0121>

Агропромисловий сектор України завжди відігравав значну роль у формуванні економіки держави. Однак останні роки характеризуються суттєвими змінами як внутрішньо-, так і зовнішньоекономічних умов, що створює нові виклики для українських агропідприємств. Зокрема, на глобальних ринках спостерігаються зростаюча конкуренція, стрімкі технологічні зміни та нові вимоги до якості продукції, що вимагає відповідного реагування з боку українських експортерів. Таким чином, актуальним стає питання підвищення експортного потенціалу аграрних підприємств шляхом переходу від сировинної моделі експорту до виробництва продукції з високою доданою вартістю.

Останніми роками питаннями експортного потенціалу активно займалися такі дослідники, як Т. О. Бабан [1], Н. В. Бикова [2], І. Р. Бузько, І. Є. Дмитренко, О. А. Сущенко [3], Т. Ф. Гордєєва, Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Л. Л. Антонюк [4], В. В. Дружиніна, Л. В. Різніченко [5], Г. Б. Крушніцька [6], Л. І. Піддубна, О. А. Шестакова [7], О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олесюк [8], Ю. А. Бондар, Н. І. Легінькова, І. В. Фабрика [9], В. О. Касьяненко [11] та інші. Їх роботи присвячені дослідженню можливостей підприємств формувати конкурентоспроможну продукцію для зовнішніх ринків та ефективно реагувати на глобальні виклики. Проте значна частина досліджень фокусується на оцінці експортного потенціалу лише в межах поточних виробничих можливостей, тоді як необхідність адаптації до нових ринкових умов вимагає переосмислення підходів до управління експортною діяльністю.

Метою статті є аналіз експортного потенціалу агропромислового комплексу України та розробка пропозицій щодо його підвищення шляхом переходу від сировинного експорту до виробництва продукції з високою доданою вартістю. Адже українські підприємства завдяки цьому матимуть можливість не лише зберегти свої позиції на міжнародних ринках, але й розширити їх, враховуючи сучасні виклики та тенденції.

Для проведення дослідження було використано кількісні методи аналізу, зокрема статистичний та економічний, які дозволяють детально дослідити динаміку експортного потенціалу агропромислового комплексу України. Основними джерелами даних послужили офіційні статистичні звіти. У рамках дослідження було проведено аналіз валового збору та експорту основних сільськогосподарських культур, таких як пшениця, кукурудза та соєві боби, за період 2019–2023 рр. Для оцінки ефективності експортної діяльності використовувалися методи прогнозного та порівняльного аналізу.

Термін «потенціал» має широке трактування та знаходить застосування в різних сферах людської діяльності. У контексті економіки та агропромислового сектора потенціал часто розглядається як сукупність ресурсів і можливостей, які підприємства можуть використовувати для досягнення своїх стратегічних цілей.

Авторами здійснено аналіз різних наукових підходів до визначення термінів «експортний потенціал» та «експортний потенціал підприємства» (табл. 1).

Важливим етапом оцінки експортного потенціалу агропромислового підприємства є вибір підходу (табл. 2). Найчастіше експортний потенціал підприємства оцінюють за ресурсним підходом.

Існують і більш широкі поняття структури потенціалу підприємства, доповнені описом систем збирання, обробки та використання інформації, досвіду господарювання, використаної енергії тощо. Проте потрібно зазначити, що ресурсний підхід не дає повної характеристики терміна «потенціал підприємства». Особливий науковий інтерес викликають дослідження багатоаспектного аналізу структури потенціалу, в якому поряд із ресурсним розглядаються й інші аспекти структури.

Отже, експортний потенціал підприємства – реальна або ймовірна в майбутньому спроможність підприємства, яка включає в себе всі підтипи потенціалів, вказаних на рис. 1.

Визначення сутності термінів «експортний потенціал» та «експортний потенціал підприємства»

Автор(-и), джерело	Визначення
Т. О. Бабан [1]	«Експортний потенціал – це реальна або можлива здатність економічного суб'єкта (підприємства, галузі або підгалузі, регіону, країни) виробляти конкурентоспроможні на світових ринках товари та послуги, використовуючи при цьому як власні, так і запозичені ресурси (природні, виробничі, науково-технічні, трудові, фінансові, інформаційні тощо), та реалізувати ці товари та послуги на потенційних зовнішніх ринках, долаючи обмеження як внутрішнього, так і зовнішнього характеру та прагнучи при цьому до збільшення прибутку»
Н. В. Бикова [2]	«Експортний потенціал являє собою фактичну здатність підприємства формувати і реалізовувати продукцію на зовнішньому ринку та його потенційну можливість зберігати або збільшувати обсяги експортної продукції в довгостроковій перспективі, враховуючи потреби та тенденції зарубіжного ринку, що надасть можливість ефективно конкурувати на ньому»
І. Р. Бузько, І. Є. Дмитренко, О. А. Суценок [3]	«Експортний потенціал підприємства – сукупність стратегічних ресурсів, якими розпоряджається підприємство, що мають визначальне значення для можливостей і меж функціонування підприємства»
Т. Ф. Гордєєва, Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Л. Л. Антонюк [4]	«Експортний потенціал – максимальна спроможність підприємства при певному рівні техніко-економічної бази продукувати конкурентоспроможну продукцію на національній території та реалізувати її на світовому ринку»
В. В. Дружиніна, Л. В. Різніченко [5]	«Експортний потенціал підприємства – обсяг конкурентоспроможної продукції, який має можливість (або здатен) створити та спроможний реалізувати на зовнішньому ринку у просторово-часовому вимірі сучасності певну (конкретну) виробничо-господарську систему»
Г. Б. Крушніцька [6]	«Експортний потенціал підприємства – здатність виявляти та відтворювати конкурентні переваги на світовому ринку»
Л. І. Піддубна, О. А. Шестакова [7]	«Експортний потенціал підприємства – компонента економічного потенціалу підприємства, що забезпечує його взаємодію з експортними ринками на засадах взаємного задоволення економічних та інших інтересів експортерів та імпортерів»
О. С. Федонін, І. М. Рєпіна, О. І. Олесюк [8]	«Потенціал підприємства полягає в інтегральному відображенні (оцінці) поточних і майбутніх можливостей економічної системи трансформувати вхідні ресурси за допомогою притаманних їй персоналу підприємницьких спроможностей в економічні блага і, таким чином, максимально задовольняти корпоративні та суспільні інтереси»

Джерело: систематизовано авторами на основі [1–8].

Для проведення системного аналізу необхідно виконати один із трьох типів завдань. Вибір виконання залежить від ступеня володіння інформацією щодо експортного потенціалу підприємства.

Завдання 1 – визначення ефективності функціонування підприємства, беручи за основу експортний потенціал підприємства. Для виконання цього завдання можуть використовуватись методи такі кількісного аналізу, як статистичний та економічний аналіз.

Завдання 2 полягає у визначенні структури, яка враховує наявні показники та результати діяльності підприємства, для того, щоб сприяти досягненню цілей експортної діяльності. Для планування кінцевої структури обирають метод сценаріїв.

Завдання 3, або «Чорний ящик», має вигляд системи з багатьма невідомими або частково ві-

домими значеннями. Для тримання більш схожих результатів з очікуваними використовують метод моделювання та суму вибірки експертних оцінок.

Процесний аналіз будується на основі наявного попиту на продукцію, який встановлює критерії для отримання результатів. Такий тип аналізу дає змогу детального дослідження окремих процесів в одній або в декількох системах із можливістю знаходження залежностей і закономірностей впливу один на одного. Головною перевагою процесного аналізу над іншими є те, що результатом його проведення є можливість оптимізувати окремі види діяльності підприємства.

Таким чином, процесний метод аналізу відображає не окремі складові компанії, а всю матрицю взаємовідносин, які створюють експортний потенціал підприємства.

Підходи до визначення експортного потенціалу підприємства

№ з/п	Назва підходу	Зміст підходу
1	Системний	Визначається як реальна, складна, динамічна система взаємодіючих і взаємопов'язаних елементів внутрішніх економічних відносин і зовнішніх зв'язків, що підпорядковані реалізації цілей суб'єкта
2	Структурний	Визначається як складова системи економічного потенціалу, виробничого та іншого потенціалу або системи зовнішньоекономічних зв'язків
3	Ресурсний	Визначається як сукупність ресурсів, що є необхідними для функціонування та розвитку системи. Експортний потенціал суб'єкта економічної діяльності фактично ототожнюється із його експортними ресурсами
4	Результативний	Визначається як здатність виробляти максимальну кількість продукції за умов найбільш повного та продуктивного використання наявних ресурсів
5	Цільовий	Визначається як здатність економічного суб'єкта використовувати наявні ресурси для досягнення стратегічних цілей
6	Компаративний	Визначається можливістю продукування конкурентоспроможної продукції та відтворення конкурентних переваг на світових ринках
7	Ринковий	Визначається як здатність економічного суб'єкта до контролю максимально можливої частки ринку
8	Функціональний	Розглядається крізь призму можливостей з виконання функцій суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, задоволення зовнішніх ринків потреб
9	Адаптаційний	Визначається як здатність економічного суб'єкта до адаптації до умов зовнішнього середовища, що постійно змінюється

Джерело: складено авторами на основі [9; 10].

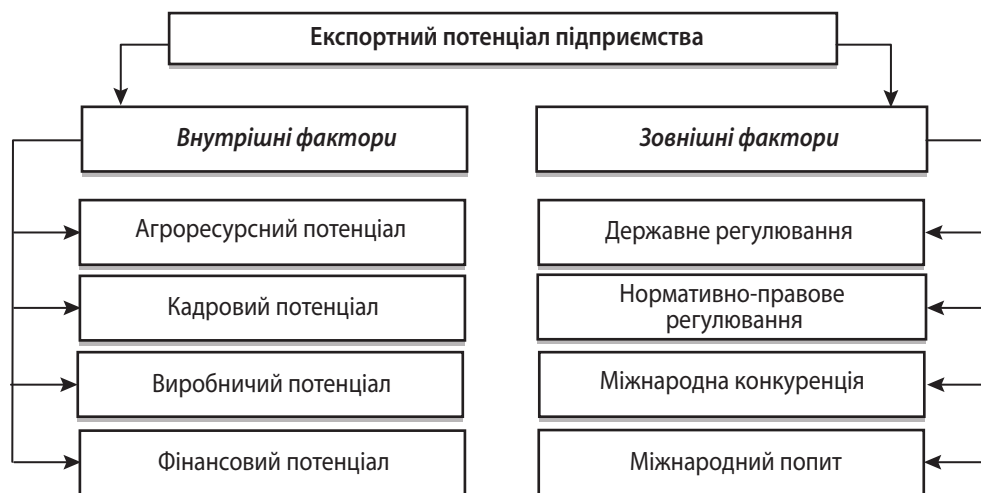


Рис. 1. Фактори, які впливають на експортний потенціал підприємства

Джерело: авторська розробка.

Ситуаційний аналіз за основу бере окремий кейс з використанням аналітичних показників. Існують три типи показників.

Перший тип враховує швидкість відновлення виробничих ресурсів. До таких показників можна віднести фондівдачу, коефіцієнт приросту основних фондів, рівень рентабельності основних фондів та ін.

Показники другого типу включають обсяг випуску експортної продукції, асортимент і якість продукції та їх конкурентоспроможність.

Третій тип охоплює всі показники ефективності експортної діяльності. До них належать: доходи та прибутки від експортної продукції, маркетингові та логістичні показники, показники оборотності активів та ін. [11].

Розглядаючи аналіз експортного потенціалу підприємства, слід зважати на деяку послідовність дій для оцінки виконання поставлених завдань (рис. 2).

Вимірювання показників кожного з підтипу потенціалу підприємства виконується поелементно для кожного окремого типу продукції за такою формулою:

$$E_i = f(X_{np}, Y_j), \quad (1)$$

де E_i – експортний потенціал підприємства;
 n – кількість кожного типу продукції;
 j – кількість ринків для експорту продукції;
 X_{ni} – параметри кожного продукту;
 Y_j – кожен окремий ринок.

Сьогодні український експорт є одним із найважливіших на міжнародному ринку, що підкреслює стратегічне значення аграрного сектора для економіки країни. Україна постачає значні обсяги зернових, бобових культур та інших сільськогосподарських товарів, що робить її ключовим гравцем у глобальних ланцюгах постачання на міжнародний ринок. Динаміка врожайності та експортних поставок продукції свідчить про те, що досягнення позитивних результатів за сучасних умов є складним викликом для агровиробників (рис. 3, рис. 4).

Протягом досліджуваного періоду спостерігається змінювана динаміка валового збору, з різними коливаннями, що відображає вплив зовнішніх і внутрішніх факторів, таких як погодні умови, агрономічні практики, економічні та політичні обставини.

Валовий збір пшениці демонструє стабільний рівень з незначними коливаннями, що вказує на сталість виробництва цієї культури. Однак у 2022 р., внаслідок втрат земельних ресурсів через повномасштабне вторгнення, врожай пшениці знизився. Незважаючи на ці труднощі, аграрні підприємства активно працюють над відновленням збору врожаю, перерозподіляючи посівні площі на інших територіях України, що свідчить про їхню адаптивність і прагнення до відновлення у 2023 р.

Кукурудза показує найбільші коливання у валовому зборі. Це може бути пов'язано з її специфічними вимогами до кліматичних умов і технологій вирощування. У роки зі сприятливими умовами спостерігається значне зростання збору, як, наприклад, у 2019 та 2021 рр.

Валовий збір соєвих бобів також демонструє позитивну динаміку, але з меншими обсягами порівняно з пшеницею та кукурудзою. Це свідчить про зростаючий інтерес до цієї культури, але також про необхідність подальшого розвитку технологій вирощування.

За весь досліджений період серед усієї продукції найбільші коливання експорту демонструє пшениця. Найменші значення були отримані у 2021 р. – 11,2 млн т, а найбільші – у 2019 і 2021 рр., на рівні 20,0 млн т. У 2023 р. відбулося зростання експорту на 44,6% порівняно з минулим роком, що вказує на тенденцію повернення експортних обсягів цієї культури до минулорічних значень.

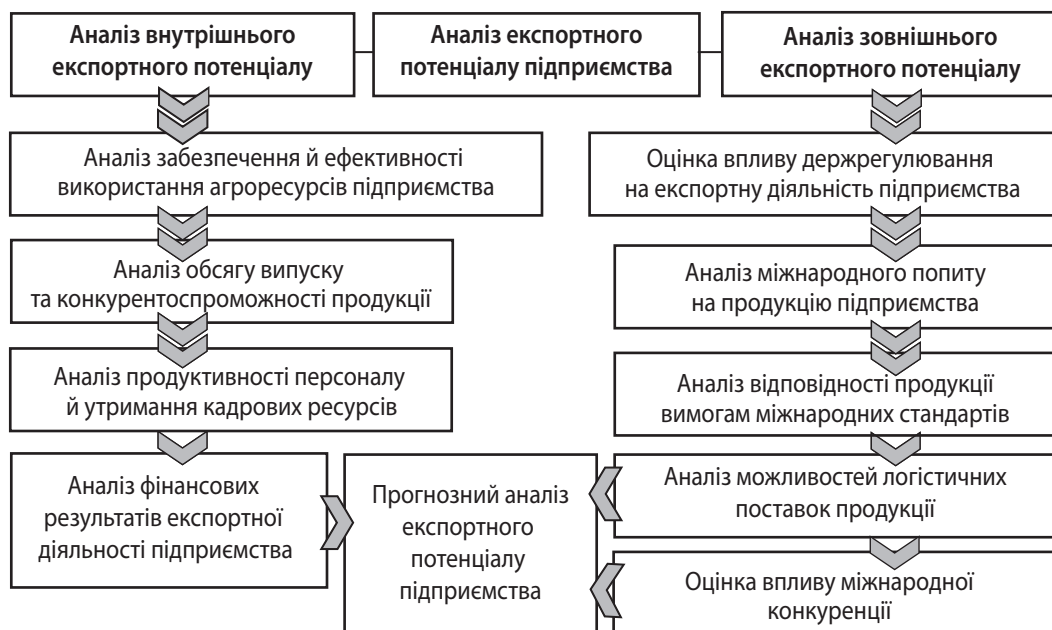


Рис. 2. Алгоритм дій для аналізу експортного потенціалу підприємства

Джерело: авторська розробка.

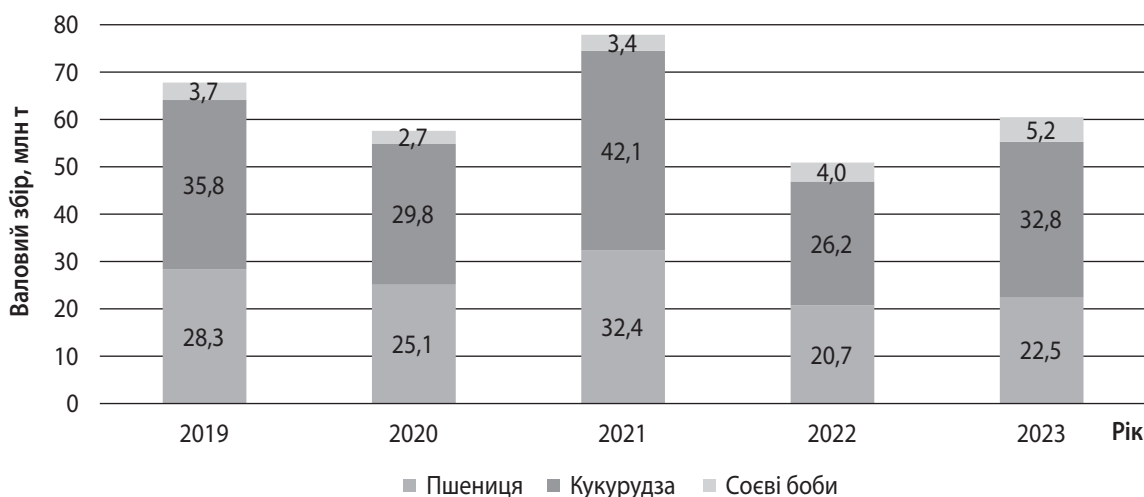


Рис. 3. Динаміка валового збору пшениці, кукурудзи та соєвих бобів в Україні за 2019–2023 рр., млн т
Джерело: побудовано авторами на основі [12; 13].

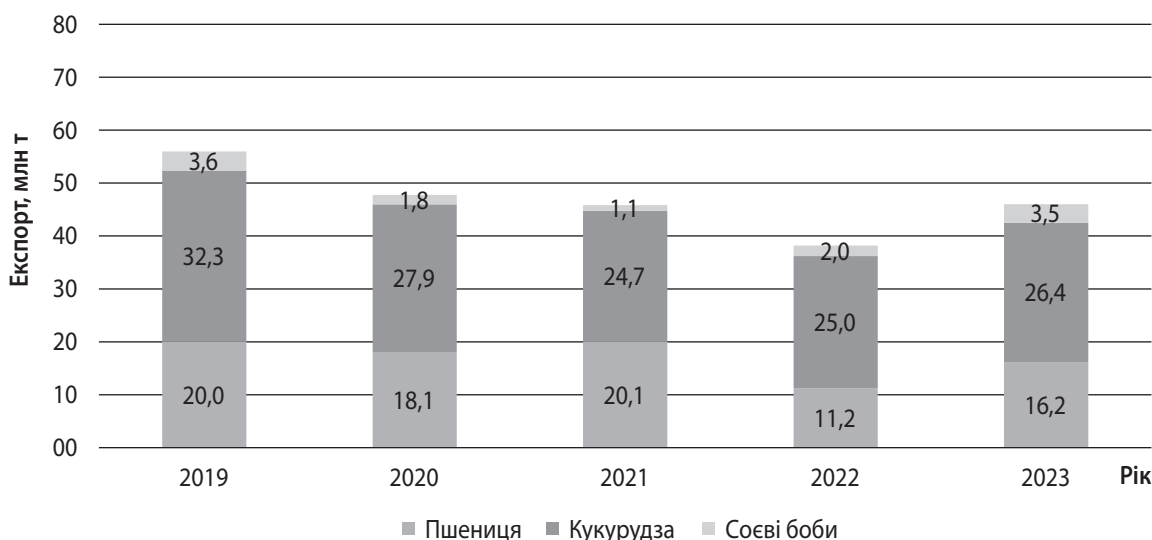


Рис. 4. Динаміка експорту пшениці, кукурудзи та соєвих бобів з України за 2019–2023 рр., млн т
Джерело: побудовано авторами на основі [12].

Найбільшою за обсягами експорту є кукурудза. За 2021–2023 рр. експорт кукурудзи показує позитивну динаміку, хоча темпи зростання є дещо повільними. Порівнюючи 2023 р. з 2019 р., можна побачити, що обсяг експорту цієї культури впав з 32,3 млн т до 26,4 млн т, або на 18,3%.

Для аналізу динаміки змін врожаїв культур та їх впливу на експортні показники розглянемо *рис. 5*, який ілюструє відношення валового збору до експорту пшениці, кукурудзи та соєвих бобів.

Найменші значення відношення експорту до валового збору спостерігаються саме у 2021 р. Основними факторами, що вплинули на ці результати, стали значне зростання валового збору кукурудзи та пшениці. Значна частина

врожаю соєвих бобів залишилася для задоволення потреб внутрішнього ринку України.

У 2022 р. через бойові дії відбулося зниження валового збору пшениці. Це вплинуло на загальний відсоток експорту, який також знизився.

У 2023 р. українським підприємствам частково вдалося відновити експорт до рівня, схожого на 2019 р. Це свідчить про відновлення аграрного сектора та адаптацію до нових умов.

Слід зазначити швидке зростання експортних показників аграрного сектора в загальному обсязі експорту України (*рис. 6*).

Як бачимо, таке зростання відбувається через втрати експортних обсягів за іншими товарами. Особливо це стосується продукції металургії.

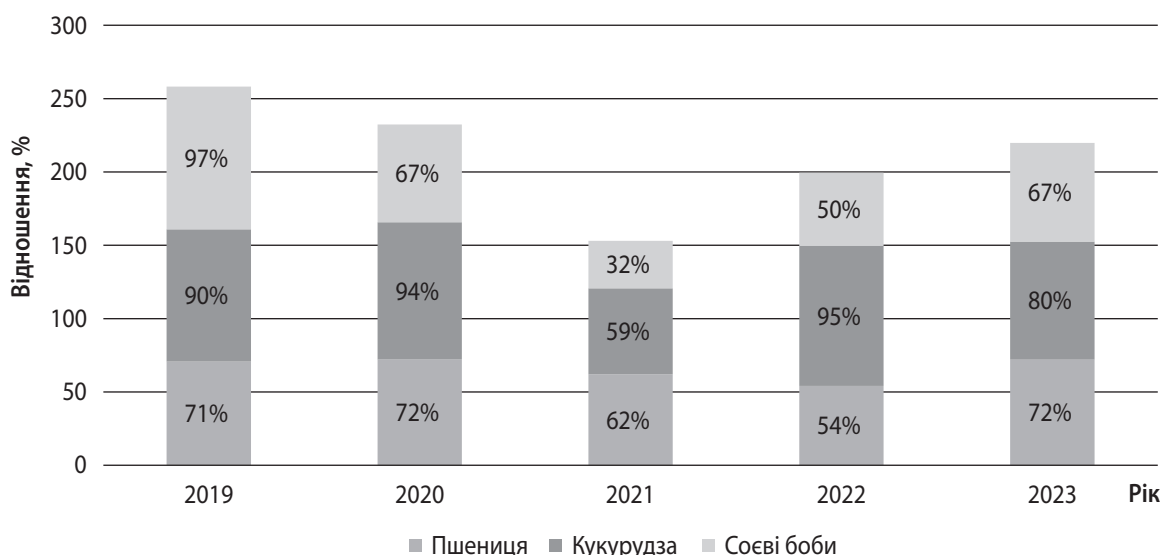


Рис. 5. Відношення валового збору до експорту пшениці, кукурудзи та соєвих бобів в Україні за 2019–2023 рр., %

Джерело: авторська розробка.

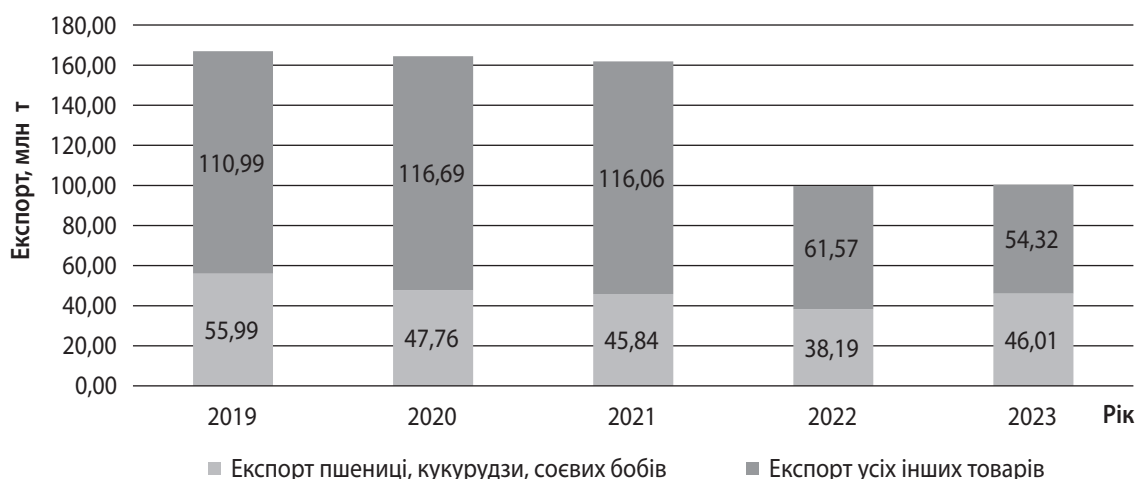


Рис. 6. Динаміка експорту сільськогосподарських та інших товарів в Україні за 2019–2023 рр., млн т

Джерело: побудовано авторами на основі [12].

Динаміка експорту агропромислових продуктів за грошовим еквівалентом за трьома культурами протягом 2019–2023 рр. мала стабільну тенденцію (рис. 7).

Динаміка експорту агропромислових продуктів, як відображено на рис. 6 і рис. 7, демонструє важливу особливість експортної політики України. З рис. 6, де наведено дані про експорт у мільйонах тонн, можна бачити стабільний рівень фізичних обсягів експорту сільськогосподарської продукції, включно з пшеницею, кукурудзою та соєвими бобами на рівні 28–46% від загального експорту. Проте, згідно з даними рис. 7, грошовий еквівалент експорту агропродукції, який становить 17–25%, не демонструє такого ж темпу зростання і залишається значно нижчим. Отже, хоча фізичні обсяги

експорту залишаються значними і стабільними, у грошовому еквіваленті вони не демонструють такої ж важливості.

Це свідчить про те, що експортна політика України переважно орієнтована на експорт сировинних товарів. Різниця між обсягами експорту в тоннах та їх валютним еквівалентом свідчить про великий потенціал для збільшення прибутків шляхом зміни підходу. Замість того, щоб переважно експортувати сировину, Україні варто зосередитися на глибокій переробці агропромислових продуктів для створення товарів з вищою доданою вартістю.

Це дозволить отримати значно більші валютні надходження, оскільки технологічні продукти

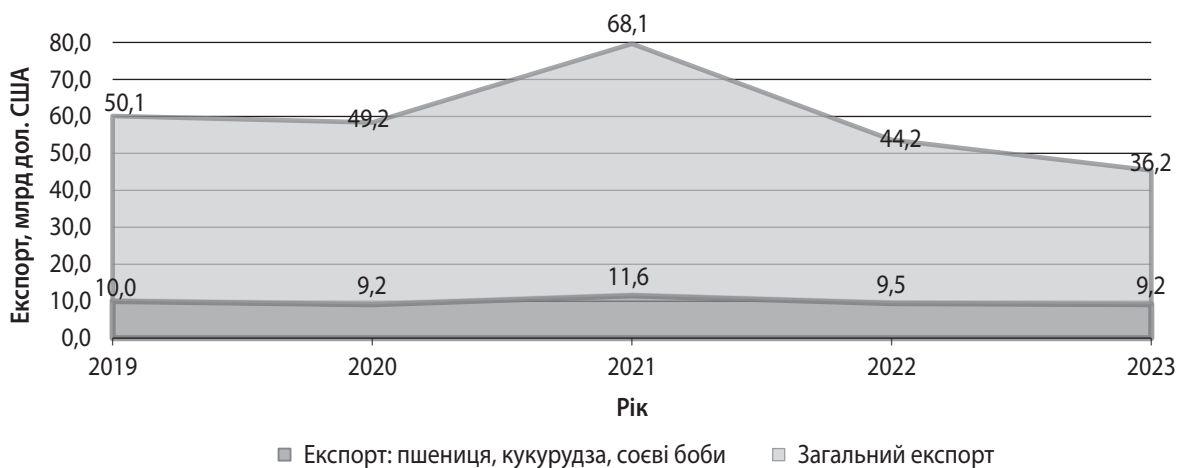


Рис. 7. Динаміка вітчизняного загального експорту та експорту агропродукції за 2019–2023 рр., млрд дол. США

Джерело: побудовано авторами на основі [12].

мають вищий попит на світових ринках. Такі зміни в експортній продукції можуть суттєво підвищити експортний потенціал агропромислового сектора.

У табл. 3 наведено результати статистичного аналізу по кожній зерновій культурі.

Доходи від продуктів глибокої переробки пшениці, кукурудзи та соєвих бобів у сумі значно вищі, оскільки глибока переробка включає створення продуктів з більшою доданою вартістю, таких як лізин, глютен, соєве масло, кормові добавки, шроти тощо.

Таким чином, можна досягти збільшення доходу на 1,5–3 рази для кожної культури, що позитивно вплине на результати експорту агропродукції у валютному еквіваленті.

ВИСНОВКИ

У статті досліджено поняття «експортний потенціал» як загальне економічне явище, а також розкрито специфіку поняття «експортний потенціал підприємства». Проведено систематизацію основних наукових підходів до визначення цього терміна, що дозволило узагальнити наявні визначення. На основі аналізу вчених та авторських досліджень було сформовано комплексне визначення поняття, яке враховує внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на розвиток експортного потенціалу підприємства.

Також досліджено експортний потенціал агропромислового сектора України на основі аналізу експорту основних сільськогосподарських культур

Таблиця 3

Кількість товарів у кг та їх ціна до і після глибокої переробки зерна

Первинна продукція (перед глибокою переробкою)								
Назва продукту	Вага, кг	Ціна, дол. США/т	Назва продукту	Вага, кг	Ціна, дол. США/т	Назва продукту	Вага, кг	Ціна, дол. США /т
Пшениця	1000	210	Кукурудза	1000	200	Соєві боби	1000	415
Вторинна продукція (після глибокої переробки)								
Назва продукту	Вага, кг	Ціна, дол. США/т	Назва продукту	Вага, кг	Ціна, дол. США/т	Назва продукту	Вага, кг	Ціна, дол. США /т
Лізин	180	1200	Лізин	150	1200	Лізин	80	1200
Глютен	100	1500	Клітковина	200	850	Соєва клітковина	80	900
Кормові добавки	300	140	Глютен	80	1500	Соєве масло	200	200
Шрот	300	240	Шрот	450	228	Соєвий шрот	500	450

Джерело: авторська розробка.

(пшениця, кукурудза, соєві боби) за 2019–2023 рр. Виявлено, що значний потенціал для збільшення доходів полягає в переході від сировинного експорту до глибокої переробки продукції, що дозволяє виробляти товари з високою доданою вартістю, такі як лізин, глютен, кормові добавки та інші. Цей підхід сприятиме підвищенню конкурентоспроможності України на світовому ринку та забезпечить стійкість до економічних коливань.

Вплив внутрішніх і зовнішніх факторів, таких як технологічні інновації, державне регулювання та зміни на міжнародних ринках, підкреслює необхідність адаптації українських підприємств для підвищення експортного потенціалу та ефективності їхньої діяльності. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бабан Т. О. Сутність поняття «експортний потенціал» у економічній науці. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2012. № 2. Т. 2. С. 7–17.
2. Бикова Н. В. Експортний потенціал підприємств лісопромислового комплексу : автореф. дис. ... канд. наук : 08.00.04. Київ, 2011. 20 с.
3. Бузько І. Р., Дмитренко І. Є., Сущенко О. А. Стратегічний потенціал і формування пріоритетів у розвитку підприємств : монографія. Алчевськ : ДГМІ, 2002. 216 с.
4. Гордєєва Т., Лук'яненко Д., Поручник А., Антонюк Л. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку : монографія : в 2 т. Київ : КНЕУ, 2006.
5. Дружиніна В. В., Різніченко Л. В. Прогнозування експортного потенціалу машинобудівних підприємств з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 7. С. 246–252.
6. Крушніцька Г. Б. Експортний потенціал регіону та шляхи покращення його використання (на прикладі Чернівецької області) : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.05.01. Київ, 2001. 19 с.
7. Піддубна Л. І., Шестакова О. А. Експортний потенціал підприємства: сутність і системні імперативи формування та розвитку. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 37. С. 223–229. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2012_37_54
8. Федонін О. С., Рєпіна І. М., Олесюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. Київ, 2004. 316 с.
9. Бондар Ю. А., Легінькова Н. І., Фабрика І. В. Стратегічне управління експортним потенціалом під-

приємств. *Інституціоналізація як фактор забезпечення розвитку системи інвестиційно-інноваційної безпеки в Україні* : кол. моногр. Запоріжжя : Гельветика, 2019. С. 335–350.

10. Фабрика І. В. Управління експортним потенціалом підприємств машинобудівної галузі : дис. канд. екон. наук : 08.00.04. Кривий Ріг, 2018, 294 с.
11. Касьяненко В. О. Розвиток науково-методичних підходів до розуміння потенціалу як економічної категорії. *Економіка розвитку*. 2012. № 2. С. 74–81. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/1354/5/74-81.pdf>
12. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
13. SuperAgronom.com. Головний сайт для агрономів. URL: <https://superagronom.com/news/vrozai>

REFERENCES

- Baban, T. O. "Sutnist poniattia «eksportnyi potentsial» u ekonomichnii nauki" [The Essence of the Concept of "Export Potential" in Economic Science]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu. Serii «Ekonomichni nauky»*, vol. 2, no. 2 (2012): 7-17.
- Bondar, Yu. A., Lehinkova, N. I., and Fabryka, I. V. "Stratehichne upravlinnia eksportnym potentsialom pidpriemstv" [Strategic Management of Export Potential of Enterprises]. In *Instytutstyalizatsiia yak faktor zabezpechennia rozvytku systemy investytsiino-innovatsiinoi bezpeky v Ukraini*, 335-350. Zapozhzhia: Helvetyka, 2019.
- Buzko, I. R., Dmytrenko, I. Ye., and Sushchenko, O. A. *Stratehichni potentsial i formuvannia priorytetiv u rozvytku pidpriemstv* [Strategic Potential and Formation of Priorities in the Development of Enterprises]. Alchevsk: DHMI, 2002.
- Bykova, N. V. "Eksportnyi potentsial pidpriemstv lisopromyslovoho kompleksu" [Export Potential of Enterprises of the Forestry Complex]: *avtoref. dys. ... kand. nauk : 08.00.04*, 2011.
- Druzhynina, V. V., and Riznichenko, L. V. "Prohnozuvannia eksportnoho potentsialu mashynobudivnykh pidpriemstv z metoiu pidvyshchennia yikhnoyi konkurentospromozhnosti" [Forecasting the Export Potential of Machine-building Enterprises in Order to Increase Their Competitiveness]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 7 (2010): 246-252.
- Fabryka, I. V. "Upravlinnia eksportnym potentsialom pidpriemstv mashynobudivnoi haluzi" [Management of the Export Potential of Machine-building Enterprises]: *dys. kand. ekon. nauk : 08.00.04*, 2018.

Fedonin, O. S., Riepina, I. M., and Olesiuk, O. I. *Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka* [Enterprise Potential: Formation and Evaluation]. Kyiv, 2004.

Hordieieva, T. et al. *Upravlinnia mizhnarodnoi konkurentospromozhnistiu v umovakh hlobalizatsii ekonomichnoho rozvytku* [Management of International Competitiveness in the Conditions of Globalization of Economic Development]. Kyiv: KNEU, 2006.

Kasianenko, V. O. "Rozvytok naukovo-metodychnykh pidkhodiv do rozuminnia potentsialu yak ekonomichnoi katehorii" [Development of the Scientific and Methodical Approaches to Understanding of Potential as an Economic Category]. *Ekonomika rozvytku*, no. 2 (2012): 74-81. <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/1354/5/74-81.pdf>

Krushnitska, H. B. "Eksportnyi potentsial rehionu ta shliakhy pokrashchennia yoho vykorystannia (na prykladi Chernivetskoï oblasti)" [Export Potential of the Region and Ways to Improve Its Use (on the Example of Chernivtsi Region)]. *avto ref. dys. ... kand. ekon. nauk*: 08.05.01, 2001.

Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Piddubna, L. I., and Shestakova, O. A. "Eksportnyi potentsial pidpriemstva: sutnist i systemni imperatyvy formuvannia ta rozvytku" [Export Potential of the Enterprise: Essence and System Imperatives of Formation and Development]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, no. 37 (2012): 223-229. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2012_37_54

SuperAgronom.com. Holovnyi sait dlia ahronomiv. <https://superagronom.com/news/vrozai>